

Fényképtárak a nagyvilágban

Áttekintés nemzeti könyvtárak fényképgyűjteményeiről

SÁRKÖZY Réka

Bevezető

Az évezred küszöbén, 2000-ben született megállapodás a Magyar Fotóművészek Szövetsége és az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK) között a Jelenkori Fotóművészeti Gyűjtemény és Dokumentációs Központ létrehozásáról, abból a célból, hogy gyűjtse, feldolgozza, megőrizze és közvetítse korunk fotografiai értékeit, dokumentumait, bekapcsolja azokat a nemzet emlékezetébe, illetve hozzáférhetővé tegye kutatók, történészek, muzeológusok, elméleti szakemberek és a nagyközönség számára. A gyűjtemény az OSZK Hold utcai Mikrofilm- és Fényképtárában kapott helyet. 2007-ben Fénykép- és Fotóművészeti Tár néven kivált a Mikrofilmtárból, és önálló különgyűjtemény lett, majd a következő évben, 2008 tavaszán „felköltözött” az OSZK épületébe. A Tár folyamatosan bővült; ma a Diafilmgyártó Vállalat teljes anyagát – diafilmeket és rajztesteket egyaránt –, az Állami Építőipari Vállalat archívumát, *Escher Károly*, *Nagy Lajos*, *Móser Zoltán* negatívjait őrzi, de jelentős a XIX. századi képanyaga is. Utóbbit sztereóképek, panorámafelveletek, albumok alkotják; köztük megtalálható a *Rosti Pál* dél-amerikai utazásait megőrkítő első magyar fényképalbum 1859-ből, *Révay Ferenc*

utazásai során készült albumai, családi albumok, ezek mellett pedig az 1860-as évektől készült vizitkártyák és üveglemezek is gazdagítják az állományt.

2020-tól a Tár összevontan működik a korábbi Történeti Interjúk Tárával. Az így létrejött Történeti Fénykép- és Interjútar 2020 júniusában tette közzé online tartalomszolgáltatását, a Fotóteret,¹ ahol az első világháborús és az erdélyi gyűjteményben 10 ezer fénykép között böngészhetnek az érdeklődők.

2021 tavaszán megnyílt a Történeti Fénykép- és Interjútar kutatóterme: itt eredeti nagyításokat, diafilm rajztesteket, régi fényképalbumokat vehetnek kézbe az olvasók, akik a helyszínen is keresgélhetnek adatbázisainkban, és megtekinthetik a Videótar interjúgyűjteményét is az erre a célra kialakított munkaállomásokon.

A további fejlődés biztosításához – a kutatóter által kínált lehetőségeken és az online tartalomszolgáltatás folyamatos bővítésén túlmenően – át kell gondolni, hogy milyen irányban érdemes gyarapítani a gyűjteményt, és hogyan válhatnak a Történeti Fénykép- és Interjútarban őrzött kincsek megkerülhetetlen forrásá a magyar történelem, társadalomtörténet, művészet és fotográfia iránt érdeklődő kutatók számára.

Annak érdekében, hogy a nemzetközi tendenciáknak megfelelően, a megismerhető külföldi tapasztalatokkal is összhangban fejlődjön a Tár gyűjteménye, áttekintettem számos nemzeti közgyűjtemény honlapját. Elsősorban arra voltam kíváncsi, mit tartanak küldetésüknek a vizuális dokumentumok terén, van-e elkülönült fényképtáruk, milyen típusú fényképeket őriznek, és milyen szempontok alapján gyarapítják a gyűjteményt. A *British Library*, az amerikai Kongresszusi Könyvtár, a francia, az ír, a kanadai, a német, a norvég, az osztrák, a spanyol és a román nemzeti könyvtárak oldalaira feltöltött dokumentumokból tájékozódtam, illetve ahol ez nem nyújtott elég információt, segítséget kértem a fényképtárak vezetőitől, így *Jill Delaney*től a Kanadai Nemzeti Könyvtárból és *Michaela Pfundert*ől az Osztrák Nemzeti Könyvtárból.

A Kanadai Nemzeti Könyvtár és Levéltár

A *Library and Archives Canada* (LAC) a legrégebbi, fotográfiákat gyűjtő könyvtár a fent felsoroltak között. Korán kezdték a gyűjtést: az első intézmények között voltak, még mielőtt megnőtt volna az érdeklődés a piacokon a fotográfia iránt. Az első képet 1897-ben vették, és az 1920-as években az archívumnak már több mint 20 ezer fényképe volt. 1915-ben tör-

tént az első nagyobb vásárlás: *Sir Sandford Fleming* 900 képből álló gyűjteményének megvétele. Bár a korai periódusban a portréfotózás volt domináns, az 1850-es évektől vannak a gyarmatosítást és a természeti kincsek birtokbavételét, a „táj meghódítását” dokumentáló sorozatok, amelyeket alkotóik támogatások reményében készítettek, hogy folytathassák a természeti kincsek további kitermelését. Sok kép készült az őslakos indiánokról, ma már vállalhatatlan kontextusban: mint egy „kihalt faj példányait” dokumentálták őket és életformájukat.

Az első kanadai dagerrotípiát már 1839-ben elkészült, hetekkel az eljárás bemutatása után. A portréfotózás után népszerűvé váltak a tájképek, melyeket az újságok is szívesen vásároltak. 1880-tól Kanadában is megjelent az amatőr fényképezés. A Kanadai Nemzeti Könyvtár és Levéltár az 1980-as években végzett jelentős kutatómunkája eredményeképp számos olyan amatőrt fedezett fel, akiket ma már a legfontosabb kanadai fényképészek között tartanak számon. A LAC ma is gyűjti a jelentős portréfotográfusok képeit a dagerrotípiától a mai szerzőkig.²

Az 1910-es évek körül megszületett a fotóriport, később a fotóesszé és a szociofotó. Az új műfajok az első világháború után váltak jelentőssé, és az 1930-as években érkezett el a kanadai fotográfia aranykora.³ A milliós sajtófotó-gyűjtemény mellett a LAC önálló fondokban is őriz riportfotó-gyűjteményeket.⁴ A vásárolt fotóesszé és szociofotók közül *Kryn Taconis*,⁵ *Michel Lambeth*⁶ és *Szilasi Gábor*⁷ életműve a legkiemelkedőbb.

A LAC őrzi a kanadai kormányügynökségek és hivatalok megbízásából készült dokumentumfotókat is. A teljes gyűjtemény 28 millió felvételt tartalmaz. A kanadai modellnél már megfigyelhető a nemzeti könyvtárakban őrzött fényképek gyarapításának általános törekvése dokumentumértékű képek vásárlására, amennyiben azok tartalma nemzeti identitást épít, vagy kapcsolódik az adott országhoz. A riportfotók, szociofotók, a táj és az épített környezet dokumentációi, valamint a neves emberek portréi képezik a gyűjtőkör alapját. A megközelítés elsősorban alkotói központú, a fondok jó része fotográfusok életműveit tartalmazza, az eseményközpontú megközelítést az egyes újságok teljes fotóarchívuma képviseli. Éppen az erős alkotói szemlélet miatt a kanadai könyvtár is gyűjt fotóművészetet, ha alkotója kiemelkedő jelentőségű, hírneve emeli a gyűjtemény presztízsét. Gyakran a tematikus és az életműszempont egyszerre érvényesül, erre példa a ma élő egyik legnagyobb kanadai fotográfus, a magyar származású Szilasi Gábor

életművének megvásárlása, melynek jelentős része a kanadai, azon belül a québeci vidék átalakulását dokumentálja: montréalai városképei évtizedeken át követték a város fejlődését.

A Kongresszusi Könyvtár

A világ legnagyobb könyvtára, a 170 milliós gyűjteménnyel rendelkező egyesült államokbeli Kongresszusi Könyvtár publikus stratégiai tervében megfogalmazott küldetése, hogy „*inspiráljon, tájékoztasson és szolgáljon minden amerikai, azzal, hogy felkelti kulturális és intellektuális kíváncsiságát, kreativitását*”.⁸ A fényképgyűjtemény is ezt a célt támogatja azáltal, hogy „*dokumentálja a nemzeti és regionális tárgyú kezdeményezéseket, bemutatja a történelmet és az amerikai nép kiemelkedő eredményeit, hangsúlyozva annak sokféleségét*”.⁹ A Kongresszus számára azok a tevékenységek érdekesek, amelyek megmutatják a törvényhozó tevékenységhez kapcsolódó programokat, hatásukat a nemzetre és a világra az amerikai társadalomra jellemző sokféle nézőpontból. A könyvtár nemzetközi tematikájú képeket is gyűjt, támogatva az ilyen irányú kutatásokat és a könyvtár egyéb gyűjteményeinek érdekeit.

A Kongresszusi Könyvtár fényképekre vonatkozó általános gyűjtőköri stratégiája

A Kongresszusi Könyvtár egyaránt támogatja a fényképezés történetének kutatását és az amerikai kultúra, valamint a történelem fényképekben őrzött dokumentumainak tanulmányozását. A gyűjtemény erősségei a társadalomtörténet, művészet és kultúra, technológia és tudomány, tájkép és épített környezet, nyilvánosság és újságírás területéhez kapcsolódó fotográfiák, továbbá neves emberek számos portréja a politika, a tudomány, a kultúra területéről, beleértve a zenét, a színházat és a táncművészetet is. Nemcsak a hírességeket tartják számon, hanem kiemelt jelentőségűnek értékelik azokat a dokumentumfotókat is, amelyek az átlagos amerikai életét mutatják be. A Kongresszusi Könyvtár gyűjti a külpolitikai szempontból jelentős portrékat és riportokat is, ha azok hatással voltak az amerikai történelemre, érdekekre, gyakorlatilag az egész világból: Latin-Amerikából, a Karib-térségből, Afrikából és a Közel-Keletről, Ázsiából, Óceániából és Európából, beleértve Oroszországot is. Mivel a nemzetközi anyag kevésbé átfogó, mint az amerikai, a fotóművészet itt kevésbé reprezentált, a gyűjtés inkább a dokumentumfotókra fókuszál.

A gyarapítás során a jó technikai minőség alapvető elvárás. Ugyanakkor azokat a nem tökéletes technikai színvonalon kivitelezett fényképeket is befogadják, amelyek egyedülállóan reprezentálják az amerikai életformát és mindennapi életet. A Kongresszusi Könyvtár fényképgyűjteménye nem vesz állományba amatőr-fotókat, útiképeket, digitális másolatokat, rajzokat, plakátokat, az USA kormányának és ügynökségeinek fényképeit, helyi érdekű események fényképeit, továbbá más gyűjtemények másolati példányaikat.

A Kongresszusi Könyvtár fényképekre vonatkozó speciális gyűjtőköri irányelvei

A középpontban a dokumentumfotók állnak, amelyek megőrik az USA történelmét, kulturális örökségét, megjelenítik az amerikai életformák sokféleségét az otthonokban, a munkahelyeken és az embereket körülvevő természetben. Ide tartoznak a kulturális vagy történelmi jelentőségű személyek portréi, melyeket a Smithsonian Intézet *National Portrait Gallery*jához¹⁰ hasonló elvek alapján gyűjtnek. Kiemelten keresik bizonyos történelmi korszakok vagy témák vizuális dokumentumait, ilyenek a gazdasági világválság, a polgárjogi mozgalom, az AIDS, a környezeti változások, az iparosodás fényképei. Ezeket a tematikus csoportokat a könyvtár időről időre újraértékeli, és amennyiben az a kutatók érdekeit szolgálja, beemelhet újabbakat is közéjük. Fontosnak tartják az építészet, a technológia, a divat és a kulturális élet változásainak dokumentumait is. Nemzetközi forrásból ugyanolyan elvek alapján válogatnak, mint az amerikaiból. A könyvtár nem gyűjt kizárólag helyi érdekeltségű anyagokat, de segít azokat a megfelelő regionális intézményhez eljuttatni.

A fotóművészeti alkotások is beletartoznak a Kongresszusi Könyvtár gyűjtőkörébe, amennyiben azok koncepciójukban és kivitelezésükben különlegesen értékesek vagy jelentősek egy mozgalom, egy esztétikai kategória vagy fotótörténelmi korszak szempontjából, és abban az esetben is, ha vezető amerikai művész készítette őket, vagy épp ellenkezőleg, egy alulértékelt tehetséges művész alkotásai.

A riportfotók események, helyek, politikai krízisek, problémák és felfedezések képi dokumentumai. A könyvtár vezető riporterek teljes hagyatékát is befogadja, azzal a feltétellel, ha az egyes életművek különböző periódusokat fednek le, így biztosítva a kutatók számára a hagyatékok összességéből egy folyamatos idővonalat, lehetőleg átfedések, duplikátumok nélkül. Állományba vesznek egyedi alkotásokat

és kis gyűjteményeket is, ha azok jelentős mérföldkövei a riportfotó történetének.

Médiumentörténeti jelentőségű képek vásárlásakor a könyvtár célja egy olyan válogatás létrehozása, amely reprezentálja a fotográfia változó természetét a kezdetektől a digitális formátumig. A gyűjtőkörbe tartozik a jelentős műtermek anyaga a szakma fejlődésének áttekinthetősége és kutatása érdekében, továbbá követik a kép felhasználási módozatainak kulturális változásait és a fogyasztás alakulását is.

Fényképarchívumok abban az esetben tartoznak a gyűjtőkörbe, ha reprezentálják a fenti kategóriák bármelyikét. A legtöbb esetben ezek magánszemélyek archívumai vagy egy intézmény termékei. Az állami szervek archívumai a Nemzeti Levéltár (*National Archives and Records Administration*) gyűjtőkörébe tartoznak.

A fényképalbumok és más kötetes művek között tartják számon a nem publikált albumokat, amelyek családi, egyesületi vonatkozásúak, vagy ilyen eseményhez kapcsolódnak. Különös hangsúlyt helyeznek minden olyan publikációra, amely eredeti fényképeket tartalmaz, esztétikai vagy dokumentációs célból, bármilyen formában.

A fényképek beszerzési forrásai változatosak: fotográfusok, gyűjtők, kereskedők, árverések, galériák, ezekhez társul a csak a weben publikált („web only”) dokumentumok beszerzése, amelyek kiegészítik a létező gyűjteményt. A webaratás („web harvest”) útján történő archiválás módozatai még kidolgozás alatt állnak.

A tartalmi szempontok mérlegelése során azt is vizsgálják, hogy a beszerzendő kép ne legyen duplikátuma más intézményekben őrzött fotónak, és pótolja a meglévő gyűjtemény hiányait. A gyarapítási döntések során a válogatásban a tartalmi szempontokon kívül mindig figyelembe kell venni a beszerzés költségeit, akár anyagi, akár tárolási, akár egyéb értelemben.

A fent részletezett szempontok nem sokban térnek el a kanadai szempontrendszerétől: itt is a dokumentumfotókat helyezik előtérbe, erős az alkotói szemlélet, de megengedők a művészkepek irányába is. Új elem a médiumentörténet hangsúlyozása és a fényképalbumok, egyéb fotókönyvek kiemelése.

A British Library

Európa gigantikus könyvtára egészen máshogy viszonyul a fényképekhez. A *British Library*ben a *Visual Arts*, vagyis a vizuális művészetek nevű kollekcióban¹¹ kaptak helyet a fényképek, de az egész gyűj-

teményben elszórtan is találhatóak fotográfiák. A Kelet-indiai Társaság archívuma alkotja a gyűjtemény gerincét: festmények, szobrok, bútorok, nyomatok és rajzok, továbbá régészeti kutatások fényképdokumentumai. A közel 250 000 képből álló gyűjtemény zömmel a XIX. századból származik, a legkorábbi felvétel 1850-ben készült. Az indiai gyűjteményen túl is főként korai fényképeket őriz a könyvtár, melynek egyik legértékesebb egysége *Henry Fox Talbot* teljes hagyatékát tartalmazza: levelezését, naplójegyzeteit, továbbá 1500 korai fényképet. A British Library fotókönyv-kollekciója¹² a legnagyobb a világon, a kezdetektől gyűjtik ezt a műfajt.¹³ Jelentős a nagy formátumú, japán, francia, svájci, jeruzsálemi és sínai-félszigeti XIX. századi útfényképeket tartalmazó topográfiai gyűjtemény: az egyik különlegesség az 1875-ös brit sarkvidéki expedíció fényképanyaga. A könyvtár fényképgyűjteményének középpontjában a XIX. század áll, de két jelentős jelenkori kollekciójuk is van: a *Fay Goodwin*-gyűjtemény¹⁴ és a Kodak Történeti Gyűjtemény. Ez utóbbi a gyár teljes archívuma az 1885 és 1990 közötti periódusból, tartalma: dokumentumok a vállalat keretei között végzett kutatómunkáról, a reklámtevékenységről, a cég világháborús részvételéről, személyzeti és társasági rendezvényekről, továbbá a vállalat kereskedelmi és termékkatalógusai. A British Library nem gyarapít szisztematikusan fényképeket, mert arra ott van a Bradfordban található *National Science and Media Museum*,¹⁵ melynek a brit fotográfia gyűjtése is feladata.

A Francia Nemzeti Könyvtár

A könyvtár által közzétett küldetésben¹⁶ a többi felsorolt dokumentumtípus között szerepel a fénykép is, melyet a kezdetektől gyűjtenek; nem meglepő, hogy nemcsak dokumentációs értékű felvételekből, hanem minden ismert műfajból, beleértve a művészi kísérletezést is, rendkívül gazdag gyűjteménnyel rendelkeznek. A Francia Nemzeti Könyvtár fényképkollekciója az egyik legrégebbi Európában. A nyomtatványokat és a fényképeket együtt őrzik.¹⁷ Kezdetben a kötelempéldány-rendszer révén kerültek be fotográfiák: a legelső ilyen tétel a lille-i *Louis-Désiré Blanquart-Évrard* 1851-ben készült felvétele volt. Egészen a két világháború közötti időkhöz egységesen, a nyomtatványokkal teljesen együtt kezelték és gyűjtötték a fényképeket. 1934-ben került ide munkatársként *Jean François Maxime Prinnet*,¹⁸ aki kiemelten kezdett foglalkozni a műfajjal. Ebben az időszakban több

jelentős régifotó-kollekcióval gyarapodott a gyűjtemény, mindezek mellett folyóiratok és újságok teljes fotóanyagát is megkapták, így például a *Touring Club de France* fényképeit, egy *Petit Parisien*-válogatást 1935-ben, a *Ce Soir* és a *L'Humanité* fényképparchívumát, valamint négy fotóügynökség¹⁹ kb. 200 ezer riportképét. A gyűjtemény nem csupán dokumentarista jellegű, hanem portrékat és teljes életműveket is állományba vesz, mint például *Yvette Troispoux*²⁰ amatőr fotográfus hagyatékát.

A fényképtár a kezdetektől adományok, vásárlások és hagyatékok útján gyarapszik, a gyűjtés legfontosabb tartalmi szempontja a széles értelemben vett francia kultúrához történő kapcsolódás, továbbá a fotográfia története technikai szempontból is, arra törekedve, hogy lehetőleg minden eljárás képviselve legyen. 1968 óta kifejezetten gyűjtik nemzetközi szinten is az újító kortárs fotográfusok műveit a *Portfolio Private Property Suite* nevű gyűjteményegységben. 45 felvétel található itt *Helmut Newtontól*,²¹ 65 cianotípia *Thomas Rufftól*,²² illetve a *Bar Floréal*²³ 1985 és 2015 közötti 20 ezer riportfényképét is itt találhatjuk meg.

A Norvég Nemzeti Könyvtár

A digitalizáció élharcosaként ismert skandináv könyvtár a fotográfia gyűjtése és digitalizálása terén is jól teljesít: teljes gyűjteménye, majdnem 500 ezer fénykép elérhető a honlapján.²⁴

2018–2022-es stratégiája²⁵ szerint a nemzeti könyvtár célja, hogy a Norvégiával kapcsolatos minden tudás elsődleges forrása legyen. A kulturális örökség megőrzésével és közzétételével a kutatás és a tanulás számára dokumentációs bázisként szolgál, és segít a nemzeti identitás megerősítésében és építésében. Támogatja a norvég könyvtárakat, hogy a közösségi tudásátadás fontos központjai legyenek. Ennek érdekében gyűjt, katalogizál és megőriz minden norvég vonatkozású dokumentumot. Szándéka szerint ablak kíván lenni a letűnt korok nyilvánosságára, és segíteni szeretné a jelen és a jövő generációit, hogy történeti kontextusban értsék meg és értelmezzék a norvég társadalmat. A nemzeti könyvtár reflektálni kíván minden médiaformátumra, amely a nyilvánosságot szolgálja, származzon bármilyen korszakból. Ebbe a tág meghatározásba értelemszerűen beletartozik a fénykép is. A gyűjteményt fizikai és digitális formában is őrzik, olyan tárolási eszközökön, amelyek vélhetően évezredekig nem avulnak el. A norvég társadalom megértésének és a közösségi tudásátadás szolgálatának szándéka – az eddig tárgyalt nemzeti

könyvtárakhoz hasonlóan – a dokumentumfotókat helyezi előtérbe, de a norvég kulturális örökség hangsúlyozása nyitottságot jelent az alkotói életművek befogadása irányába is.

Az Ír Nemzeti Könyvtár

Stratégiája szerint fő feladata Írország és a diaszpóra emlékezetének őrzése.²⁶ Az Ír Nemzeti Könyvtár fényképgyűjteménye több mint 5,2 millió képet tartalmaz, ezek többsége ír vonatkozású. Köztük dargerotípiák, ambrotípiák, üvegnegatívok, ferrotípiák, sokféle formátumú papírképek, negatívok és albumok is találhatóak. Alapítása korainak számít a könyvtári fényképgyűjtemények körében; kiindulópontjaként a Lawrence-gyűjtemény 1943-as megvásárlása szolgált. Ez a közel 40 000 üvegnegatív Írország tájait ábrázolja 1865–1914 között. Számos más műterem gyűjteményét sikerült megvásárolniuk a következő évtizedekben, továbbá amatőrök fényképeit és korai fényképalbumait is, köztük nagybirtokok archívumait. A kollekción 1998-ban vált önálló különgyűjteménnyé (*National Photographic Archive* – NPA), ez teszi lehetővé rendszeres kiállítások szervezését. Az alapítás óta számos jelentős gyarapítás történt, például a könyvtár őrzi az *Independent Newspapers* ír kiadásának teljes fényképparchívumát is.

A fényképek tárgya változatos, tájképektől műtermi portrékig, politikai riportoktól turistafényképekig sok minden megtalálható itt. Gyűjtőköri szabályzata szerint²⁷ a könyvtár három forrásból gyarapítja a fényképgyűjteményét, az adományozáson és a véletlen kívül eredeti új fényképek rendelésével – egyedülállóként az általam ismert könyvtári gyűjtemények közül. A könyvtár maga dokumentálja fényképen, amit jelentős eseménynek vagy az ír kulturális örökség részének ítél meg. A válogatás inkább tartalmi, mint esztétikai alapon történik. Prioritást élveznek az ír történelem és társadalom kutatása szempontjából jelentős fényképek, az ír fotótörténet dokumentumai. Minden formátumot gyűjtenek. A gyarapításnál a tartalmi szempontokon kívül figyelembe veszik, hogy a kép mennyiben kapcsolódik a könyvtár egyéb gyűjteményeihez, megfelel-e tárolási igénye a könyvtárban megtalálható lehetőségeknek, és milyen a tárgy fizikai állapota. A portrék gyűjtésénél prioritást kapnak az azonosított vagy azonosítható képek. A gyűjtemény gyarapítása gazdagítani kívánja a könyvtár erősségeit, és elő kívánja segíteni a tematikai hiányosságok pótlását, különös hangsúlyt

fektetve az ír társadalom jelentős személyiségeinek portréira, valamint az ír táj változásait dokumentáló képekre vidéken és az urbánus környezetben egyaránt. A könyvtár nem gyűjt reprodukciókat és olyan fényképeket, melyeknek a tárgya nem meghatározható, vagy kontextusa ismeretlen.

A Spanyol Nemzeti Könyvtár

A spanyol nemzeti könyvtár több százezer fényképet, albumot őriz; a fotográfia szinte minden formája megtalálható a gyűjteményben, amit 1839 óta feltaláltak.

A nemzeti könyvtár missziója, hogy szervezze, megőrizze és terjessze Spanyolország bibliográfiai örökségét. Ennek érdekében gyarapít, hogy kiegészítse és bővítse azokat az eszközöket, amelyek ismertetik a spanyol kultúra fejlődését, bemutatják szerepét a világban, dokumentálják történelmét és tudománya fejlődését; segíti a spanyol kultúra bemutatását a globális környezetben, továbbá dokumentálja és ismerteti azokat az egyéb kultúrákat is, amelyek hatással voltak a spanyolra az évszázadok során. Nincs speciális gyűjtőköri szabályzat a fényképek beszerzésére, de a közzétett 2005-ös gyarapítási jegyzékből²⁸ következtetni lehet a prioritásokra. A gyűjtőkör általános irányelveinek megfelelően az állományba vett anyagok hispanicák, de az alkotói szemlélet ezekre a beszerzésekre is jellemző. Jelentős fotográfusok életműve, korai fényképészek munkássága és egy fotográfus teljes műtermi archívuma szerepel a listán.

Németország

A fejezetcím is jelzi, hogy itt nem egyetlen nemzeti könyvtár gyűjtőköréből kaphatunk információt a németországi közgyűjtemények, köztük könyvtárak fényképgyarapítási stratégiájáról. Történelmi okokból a német közgyűjteményi rendszer széttagolt, egyrészt a német tartományi szövetségi rendszerből adódóan, másrészt Németország 45 éves kettéosztottságának okán. Számos intézmény tekinti feladatának a vizuális kulturális örökség gyűjtését. A széttagoltságból adódó áttekinthetlenségre a megoldást olyan szakmai ernyőszervezetben látják, amely összehangolná az egyes intézmények gyűjtőkörét. Még nem sikerült ezt a problémát orvosolni, bár léteznek már hasonló funkciót is betöltő intézmények.

A **Német Nemzeti Könyvtár** nem gyűjt fényképeket, bár egyes különgyűjteményeiben található fényképek, ilyen a német emigrációs gyűjtemény.²⁹

A német nyelvterület legnagyobb fényképgyűjteményében, a **Bajor Állami Könyvtárban** jelenleg 2,2 millió fénykép található az 1948 és 2001 közötti időszakból. A fényképeken kívül grafikai technikával készített képeket, fa- és rézmetszeteket, továbbá könyvomatokat is őriz a gyűjtemény. A képanyag csak részben van katalogizálva, a feldolgozott képek egy speciális adatbázisban kereshetők. Minden digitalizált kép elérhető nagy felbontásban, a többi rövid határidőn belül digitalizálják. A képek felhasználása engedély- és díjköteles. A könyvtár gyűjti Bajorország fontos történelmi eseményeinek és személyiségeinek felvételeit, a néprajzi jelentőségű fényképeket, épületfotókat és tájképeket ugyancsak Bajorországból. Zenei témájú felvételek, kelet-ázsiai és kelet-európai látképek és neves emberek portréi egészítik ki a gyűjteményt. A képarchívumot 1992-ben alapították. A nyolcvanas évektől kezdte a könyvtár szisztematikusan közös katalógusba szervezni a kéziratár és a zenei gyűjtemény portréit. A képarchívum jelentősen megerősödött, amikor a könyvtár megvásárolta *Heinrich Hoffmann*,³⁰ *Felicitas Timpe*,³¹ *Bernhard Johannes*³² és *Georg Fruhstorfer*³³ életművét. 2019-ben mérete a hétszeresére nőtt, amikor a *Stern* magazin teljes archívuma az állományába került.³⁴ A 15 millió felvételt online adatbázisban, alkotók szerint lehet áttekinteni. Az alkotói megközelítést nem zárja ki, hogy a gyarapítás során prioritás az NSZK történetét és a XX. század második felének politikai eseményeit dokumentáló képek gyűjtése, tehát a hangsúly itt is a képek dokumentumértékén van. Az alkotók tisztelete okán a bajor könyvtár is gyűjt – korlátozottan – fotóművészeti alkotásokat.

A Drezdában működő **Deutsche Fotothek**³⁵ elsősorban fényképészek hagyatékait gyűjti. Fókuszában a munkásosztályról készült fényképek állnak, azon kívül épületképek, tárgyfotók, neves fényképészek portréfelvételei. Azért említem ezt az archívumot a nemzeti könyvtári kontextusban, mert ez az egyik kísérlet egy szakmai ernyőszervezet létrehozására, amely módszertani központként vállalkozik arra, hogy alapítványokkal és más intézményekkel közösen koordinálja a német közgyűjtemények fényképarchiválási tevékenységét (a gyarapítástól a közzétételig). A másik ilyen kísérlet egy közvetlenül erre a célra felállított szövetségi intézet alapítása Düsseldorfban, ez a **Deutsches Fotoinstitut (DFI)** lenne, amely egyelőre csak tervként létezik.³⁶ Ez az intézet a koordinációs feladatokon túl erősen alkotóközpontú megközelítésben fényképészek hagyatékát gyűjtené.³⁷ Jelentős fényképgyűjteménnyel

rendelkezik még a berlini **Deutsches Historisches Museum**,³⁸ ahol a legnagyobb, NDK-hoz kapcsolódó fényképgyűjtemény található, továbbá a **Deutsches Museum**³⁹ is, ahol 1,4 millió fényképet őriznek. Elsősorban a német ipari fényképészet rekvizitumait gyűjtik közlekedésről, építkezésekről, a fizika, kémia és általában a természettudomány világából, azon kívül, hogy itt is megtalálhatók jelentős fotográfusok hagyatékai, albumok és fényképsorozatok.

A német helyzet annyiban hasonlít a magyarországihoz, hogy számos közgyűjtemény tekinti fontos feladatának a kulturális örökség vizuális dokumentumainak gyűjtését és megőrzését, de nincs olyan közgyűjtemény, amelynek kiemelt küldetése a német fotográfia muzeális megőrzése lenne. Viszont nincs kialakult álláspont az egyes gyűjtemények közötti feladatmegosztásra, így a gyűjtőkör összehangolására sem.

Az Osztrák Nemzeti Könyvtár

A Magyarországhoz történelmi és földrajzi szempontból is az egyik legközelebb álló nemzeti könyvtár Képarchívuma és Grafika Gyűjteménye (*Bildarchiv und Grafiksammlung*)⁴⁰ több mint 3 millió történeti értékű médiumot őriz, így a könyvtár Ausztria legnagyobb képdokumentációs központja. A Képarchívum egyszerre levéltár, könyvtár, tudományos képügynökség és reprodukciós szolgáltatópont az Osztrák Nemzeti Könyvtár minden részlege számára, digitális képszolgáltatásában⁴¹ 400 ezer fénykép kereshető. Eredete a *Habsburg–Lotharingiai*-ház családi könyvtáráig nyúlik vissza, amely a portrégrafikákon, könyveken kívül jelentős történeti értékű fényképeket is őriz a fotózás legrégebbi korszakától kezdve. A gyűjtemény 1921-ben az Osztrák Köztársaság tulajdonába került, így lett az Osztrák Nemzeti Könyvtár portrégalériájának része. Az Anschluss újabb jelentős változást hozott, amikor az Osztrák Fotó- és Filmszolgálat (*Österreichischen Lichtbild- und Filmdienste* – ÖLFD) és az Osztrák Fotográfiai Központ (*Österreichischen Lichtbildstelle* – LST) teljes archívumát beolvastották a gyűjteménybe 1939-ben. A jelentősen kibővült gyűjteményt 1947-ben összevonták a Portrégyűjteménnyel, ahová később beleolvadt a korábbi Plakát- és Kisnyomtatványtár grafikai anyaga és Ex Libris Gyűjteménye is.

Általános gyűjtőköri szabály, hogy a kép- és grafikai tár tisztán osztrák vonatkozású dokumentumokat gyűjt: jelentős személyiségek portréit a kultúra, a politika és a tudomány világából, kiegészítve a könyvtár

történeti anyagát. A fotográfia területén prioritásuk van az osztrák fotográfusok teljes életműveinek vagy az ausztriai tartalmú képeknek. A grafikák területén elsősorban az osztrák történelemmel és politikával kapcsolatos portrékat és plakátokat gyűjtik, de a mindennapi élet és a populáris kultúra képeit is beszerzik, hogy kiegészítsék a történeti anyagot. A könyvtár XIX. és XX. századi fotógyűjteménye osztrák témájú portrékat, építészeti, ipari, városi és tájfényképeket, dokumentumfotókat és sajtófotókat gyűjt. Az Osztrák Nemzeti Könyvtár szemléletében is a dokumentumérték a legfontosabb, de állományba veszi a XIX. századi műteremfényképészet alkotásait és fotóművészeti alkotásokat is, amennyiben azoknak dokumentumértékük van és kapcsolódnak a gyűjtőkörhöz. Vásárlás előtt szükség esetén a nemzeti könyvtár egyeztet az Albertina Múzeum⁴² fényképgyűjteményével, a Bécsi Múzeummal,⁴³ illetve plakátok esetén a Bécsi Városi Könyvtárral,⁴⁴ hogy elkerüljék az átfedéseket, és hogy a gyarapítás a legmegfelelőbb gyűjteményben történjen. Nemzetközi aukciókon történő részvétel esetén az osztrák gyűjteményi koordinációt az Állami Műemlékvédelmi Hatóság végzi.⁴⁵

A Román Nemzeti Könyvtár

Viszonylag új intézmény, 1955-ben alapították. Az Osztrák Nemzeti Könyvtárhoz hasonlóan különgyűjteményben őrzi a fényképeket, együtt a képeslapokkal. Kialakításának alapja a Saint-Georges Múzeum gyűjteménye, továbbá a Nicolae Bălcescu Kulturális Intézettől átvett képek, valamint egyéb megvásárolt gyűjtemények voltak. Összesen 113 ezer feldolgozott fénykép, album, képeslap és üvegnegatív jelzi a román fényképészet fejlődésének mérföldköveit.⁴⁶ A könyvtár elsősorban kurrens dokumentumokat gyűjt, különgyűjteményei ez alól kivételt képeznek. Vásárlással, hagyatékok átvételével, illetve ajándékozással gyarapítják a tárat. Speciális dokumentumok esetében alapos felmérés után figyelembe veszik az adott dokumentum jelentőségét és értékét, ritkaságát, minőségét és állapotát, továbbá mindazt a hozzáadott értéket, amit a könyvtár számára jelenthet – ezek alapján a retrospektív beszerzések bizottsága dönt a vásárlásról.⁴⁷

A gyűjteményben jelentősen reprezentált a fotóművészet. A román fotográfia úttörő alkotói, mint *Carol Pop de Szathmari*,⁴⁸ *Franz Duschek*⁴⁹ vagy *Franz Mandy*,⁵⁰ csak néhány példa a legelismertebb művészekre, akik a történelem fontos csomópontjainak aspektusait ábrázolják alkotásaikban. Egy speciális

gyűjteményrész a román mindennapokba, a települések életébe ad bepillantást, de szórakozóhelyek, emlékművek, épületek, háborús képek és családi fotók is megtalálhatók a kollekciónban. Számottevő a portrégyűjtemény Románia fontos személyiségeiről,⁵¹ a kulturális, tudományos és politikai élet kiemelkedő alakjairól, akik – mint Erzsébet királyné, Mária királynő, I. Károly, I. Ferdinánd, II. Károly, a román királyok és családtagjaik emblematikus fotói – külön szerepelnek a gyűjteményben. A képeket folyamatosan digitalizálják: online már elérhető több fényképalbum, Carol Pop de Szathmari és *Iosif Breman*⁵² fényképgyűjteménye, képeslapok a XIX. és XX. század fordulójáról Bukovináról és Bessarabiáról, az első világháborús román részvétel fényképei, továbbá román és európai fotóművészeti alkotások, közel-keleti fényképek és illusztrált képeslapok.⁵³

Az Országos Széchényi Könyvtár Történeti Fénykép- és Videótára

Az OSZK Fényképtára a nemzetközi összehasonlítás tükrében

Az OSZK Fényképtárának 2000-es alapítása elég késeinek tűnik a fotográfia 1839-es feltalálásához képest, illetve annak fényében is, hogy a könyvtár más különgyűjteményei nagyon sok fotográfiát, albumot őriznek már a kezdetektől. A régi fényképek jelentős részét az 1860 körül önállósult Kézirattár tartalmazza, mely 1882-ben vásárolt meg 960, az országos könyvkiállításon szereplő, de nem a Széchényi Könyvtár állományához tartozó kiállított művekről készített fényképmásolatot. Így jött létre a könyvtár első fényképgyűjteménye.⁵⁴ Kiemelkedő fotóanyaga van a Színháztörténeti és Zeneműtárnak is, de más tárukban is található fényképek. A nemzetközi összehasonlításból az derült ki számomra, hogy az alapítás időpontjának nincs sok jelentősége. Az igazán fontos a gyűjtemény maga, amely az OSZK-ban is már a XIX. századtól folyamatosan épül. Az önálló Fényképtár megkésített alapításának leginkább csak a gyűjtemény szervezettségében jelentkezik következménye. A Kongresszusi Könyvtár fejlesztési stratégiája szerint „*a fénykép egy önmagában is tanulmányozásra méltó dokumentációs és érzelmeket kifejező médium*”,⁵⁵ ezért a hozzá kapcsolódó minden munkafolyamat sajátos gondolkodásmódot és speciális háttértudást igényel. Minél korábban ismerték fel az egyes könyvtárak, hogy a fénykép önálló médium,

csak rá jellemző tulajdonságokkal, annál korábban és tudatosabban különült el feldolgozása a szöveges dokumentumokétól, és annál áttekinthetőbbek fényképgyűjteményeik, illetve vonatkozó gyarapítási stratégiájuk és tartalomszolgáltatásaik is. A nemzeti könyvtári fényképgyűjteményekben böngészve bebizonyosodott számomra, hogy sokféleségében, gazdagságában az OSZK Fényképtára felveszi a versenyt bármely más közgyűjteménnyel, noha természetesen nem vetélkedhet az olyan gigantikus, globális óriásokkal, mint a Kongresszusi Könyvtár, saját „súlycsoportjában” viszont nagyon sok hasonlóságot mutat az osztrák, a német, a norvég, a spanyol és a román nemzeti könyvtárak fényképanyagával.

A gyűjtemények alapításának oka eltérő. Kanadában már a kezdetektől külön gyűjtik a fényképeket, Franciaországba az első kötelempéldány fénykép már 1851-ben megérkezett. A kezei alapítású bajor fényképgyűjteményben a fotográfia mint médium jelentőségének felismerése és a vizualitás felértékelődése volt az oka a fényképanyag elkülönítésének 1992-ben. A korai alapítású gyűjteményekben általában egy nagyobb adomány érkezése váltotta ki a fényképkollekciók önállósodását, mint a Habsburg család gyűjteményének érkezése Bécsbe 1921-ben vagy a Kelet-indiai Társaság archívumának beolvadása a British Librarybe, illetve a Lawrence-gyűjtemény megvásárlása 1943-ban Írországban. Magyarországon is ez a minta figyelhető meg: a Magyar Fotóművészek Szövetségével kötött megállapodással került az OSZK birtokába a Jelenkori Fotóművészeti Gyűjtemény, és ez képezte a Fényképtár alapját.

Az önállósodás mindenhol elősegítette a könyvtárakban őrzött többi fényképdokumentum átcsoportosítását, és vonzerőt gyakorolt újabb és újabb hagyatékok, gyűjtemények felajánlására, így látszatra a semmiből, valójában a szemléletváltozás következtében gazdag és izgalmas gyűjtemények jöttek létre ezekben az intézményekben.

A gyarapítás forrásai is nagyon hasonlítanak egymásra. A leggyakoribb a neves fotográfusok hagyatékának adományozása vagy vásárlása,⁵⁶ vállalati archívumok befogadása,⁵⁷ fényképészeti műtermek teljes archívumának érkezése,⁵⁸ újságok archívumának elhelyezése,⁵⁹ valamint a támogatói adomány⁶⁰ és az egyedi vásárlás.⁶¹

Tartalmi szempontból a gyűjtemények közös nevezője a dokumentációs vagy művészi érték és a nemzeti proveniencia. Valamennyi ismertett intézmény gyűjt fotóművészeti alkotásokat, de ezeket szűri minőségi és tartalmi kritériumok szerint is. A könyvtá-

rak a nemzetközi körkép alapján a képek dokumentációs értékét tekintik a legfontosabbnak. Nem lehet ezt ugyanakkor elválasztani a művészeti alkotások esztétikai értékeitől, hiszen gyakran egyetlen alkotó életművében párhuzamosan léteznek dokumentációs értékű és művészi alkotások, az életmű korszakainak megfelelően.

Az OSZK Fényképtára abban különbözik leginkább a többi vizsgált nemzeti könyvtárétól, hogy nem érvényesült benne olyan erősen az alkotói megközelítés, a 2015-ös *Gyűjtőkori Szabályzat* inkább a tartalmi szempontokat helyezte előtérbe,⁶² neves fotográfusok életműve csak kortárs megközelítésben szerepel benne. Eltérés még, hogy nem gyűjt kimondottan portrékat, pedig a nemzet jelentős politikusai, művészei és közszereplői minden áttekintett külföldi leírásban kiemelt helyen állnak.

A Tár jövője természetesen szorosan összekapcsolódik a hazai közgyűjtemények stratégiáival, hiszen ideális esetben ezek összehangolt működése biztosítja a fotográfia történetének és a médium minden kulturális funkciójának archiválását és értékeinek megismerését, ezért a hazai helyzet rövid áttekintésével folytatom a gondolatmenetet.

Fényképgyűjtemények Magyarországon

Magyarországon a fényképezésnek nincsen saját közgyűjteménye: szakgyűjteményekben és a hiátust betölteni kívánó magángyűjteményben (Magyar Fotográfiai Múzeum) gyűjtik, őrzik és dolgozzák fel a magyar fotográfiai örökséget. A széttagoltságból következően a gyűjtőkörökben előfordulnak átfedések, de a megőrizni kívánt fotográfiai kincs olyan gazdag, és akkora fizikai mennyiséget is jelent, hogy az egyes közgyűjtemények terheit csökkenti, ha nem kizárólagosan gyűjtik a fényképeket, hanem egymással összehangolva figyelnek arra, hogy megmaradjon a világszínvonalú magyar fotográfia a következő generációk számára.

A **Magyar Fotográfiai Múzeum**⁶³ a fotográfiai gyűjtésére szakosodott egyetlen önálló múzeum. Őriz nagytárasokat, negatívokat és a fényképezés történetéhez kapcsolódó tárgyakat is. Online gyűjteményében sajnos összesen csupán 447 db fénykép érhető el.⁶⁴ Fenntartója a Magyar Fotográfiai Alapítvány, amelyet a Budapesti Fényképész Szövetség⁶⁵ és a Magyar Fotóművészek Szövetsége hozott létre 1991-ben. 2014-ben a Magyar Fotóművészek Szövetségének elnöksége az alapítvány alapítói jogait átadta az OTP Bankcsoport három szervezetének.⁶⁶ A másik

fotográfiai magánvállalkozás a **Mai Manó Ház**,⁶⁷ fenntartója a Magyar Fotográfusok Háza Nonprofit Kft. Nincs saját gyűjteménye, fő profilja kiállítások szervezése és a Pécsi József Fotográfiai Szakkönyvtár anyagának szolgáltatása.

A **Magyar Nemzeti Galéria** Jelenkori Gyűjteményének gyűjtőkörébe elsősorban festészeti, szobrászati és multimédiális alkotások tartoznak. „*A Magyar Nemzeti Galéria Jelenkori Gyűjteménye az 1945-től napjainkig készített magyar művészeti alkotásokat tartalmazza. Célja, hogy az átfogó tendenciák, stílusok és kiemelkedő művészegyeniségek mellett olyan képzőművészeti jelenségeket is bemutasson, amelyek jellemezték és jellemzik Magyarország művészeti életét az elmúlt évtizedekben.*”⁶⁸ Online katalógusában 2926 jelenkori műalkotás található, ebből 463 fotográfia.⁶⁹

A **Ludwig Múzeum** nemzetközi gyűjtőkörrel rendelkezik, a hatvanas évektől napjainkig keletkezett műalkotásokat gyűjti és mutatja be a közönségnek. 1989-es alapításakor *Peter és Irene Ludwig* hetven nagy értékű műtárgyat adományozott az újonnan létrehozandó múzeumnak, melyet 1991-ben 95 tartós letét követett. A gyűjtemény egésze megtekinthető az online adatbázisban.⁷⁰ A múzeum egyedi műtárgyvásárlásokkal gyarapodik, ez évi 20-30 mű megvásárlását jelenti. Szisztematikus archiválási, fényképgyűjteményezési és dokumentációs feladatot nem lát el. Online műtárgykeresőjében jelenleg pár száz fénykép található.⁷¹

Jelentős, önálló fényképgyűjteménnyel rendelkezik még néhány szakmúzeum is, mint a **Néprajzi Múzeum**⁷² vagy a **Magyar Építőművészeti Múzeum**,⁷³ emellett gazdag a **Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár** Budapest Gyűjteményének fényképanyaga⁷⁴ is, ahol városképi jelentőségű fotográfiákat őriznek Budapestről.

Az OSZK-nak különleges a viszonya a **Magyar Nemzeti Múzeummal**. A két intézmény sokáig párhuzamosan működött, közös főigazgatóság alatt, közös épületben, a kiskörúti Múzeumpalotában. 1949-ben a közös főigazgatóságból kivált a Széchényi Könyvtár, és 1985-ben felköltözött a budai Várba. A közös múlt, a fizikai közelség számos párhuzamosságot szült a két gyűjtemény gyarapodásában is, ennek következtében a két intézmény történeti fényképanyaga hasonló. *Rosti Pál* első nevezetes albuma, a *Révay*-hagyaték egyes elemei, a régi albumok, vizitkártyák és portrék mindkét gyűjtemény féltett kincsei. A két kollekció nagyságrendje viszont jelentősen eltér egymástól. A Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtára a

legnagyobb, fényképeket gyűjtő állami fenntartású közgyűjtemény, ahol több mint egymillió fényképet őriznek.⁷⁵ A magyar történelemhez kapcsolódó eseményeket dokumentáló fényképeket gyűjtik elsősorban, köztük városképeket, viselettörténeti felvételeket, portrékat. A honlapján található leírás szerint a Történeti Fényképtár „[a] teljesség igényével gyűjti, rendszerezi és dolgozza fel a magyar történelemre vonatkozó fényképfelvételeket, emellett fotótörténeti és fotótechnika-történeti fényképanyaga is jelentős”.⁷⁶ Online katalógusában közel 60 ezer tétel található, noha ezek nem mindegyike fénykép.⁷⁷ Befogadja ugyanakkor jelenkori fotográfusok adományait és teljes hagyatékokat is, amennyiben azok reprezentálják az ország gazdasági, kulturális életét, valamint nemzetközi kapcsolatait.

Az OSZK Történeti Fénykép- és Videótára nem konkurenciája a Nemzeti Múzeum Fényképtárának. Történeti anyaguk párhuzamosságaiból következik az is, hogy a két gyűjtemény a vizualitás természetéből adódóan eltérő perspektívájú, más alkotói szemléletben készült és egymást is kiegészítő felvételekből áll. Mindkét gyűjtemény XIX. századi eredete folyamatos – és néha párhuzamos – gazdagodást is jelentett adományozások, hagyatékozások révén, emellett mindkét kollekción bővelkedik unikális felvételekben. Ez a gazdag örökség nemcsak megőrzésre ösztönöz, hanem további gyarapításra is.

A jövő fókuszpontjai

A Fényképtár gyűjteménye már ma is bőséges vizuális forrásbázisként áll a kutatók rendelkezésére, hiányosságainak pótlása vagy egyszerűen csak gyarapítása pedig a mindenkori kutatók érdekeit szolgálja. Az OSZK stratégiája szerint „a forrás értékű alapkutatásoknak és az ezekre épülő tudományos igényű értékelő munkák egyik gyűjtőpontja, a magyar vonatkozású humántudományi kutatásoknak kiinduló forrásgyűjteménye.”⁷⁸ Az OSZK a nemzet kulturális örökségét gyűjti, megközelítésének fókuszában nem események állnak, hanem – hasonlóan a többi nemzeti könyvtárhoz – dokumentációs feladatokat lát el a nemzeti kultúra értékeinek területén. Ez tágabb értelmezési keret a pusztán történelmi megközelítésnél. Ennek szellemében a történelmet a Fényképtár is széles perspektívából szemléli: gyűjtőkörében célszerűbb tematikai fókuszpontokat meghatározni, mint az eseménytörténetből kiindulni. Ilyen fókuszpontot jelenthetnek a jövőbeli célzott gyarapításhoz a XIX. századi Magyarország politikai és társadalmi elitjé-

nek fényképei, az 1848–49-es forradalom és szabadságharc hagyatéka, a dualizmus kiemelkedő közéleti sorsfordulói, az urbanizáció dokumentumai, a mindennapok társadalomtörténete, az első és a második világháború, az 1956-os forradalom emlékezete, a Kádár-rendszer mindennapjai vagy a rendszerváltás politikai, gazdasági és kulturális következményeinek vizuális dokumentumai. A jövőben a gyűjtemény fejlesztéséhez érdemes megfontolni az alkotói szemlélet megerősítését, annak érdekében, hogy anyagát a magyar történelmi és kulturális örökség szempontjából jelentős fotográfus életművek tovább gyarapítsák, továbbá ezzel összefüggésben a magyar kultúra, a történelem nagyjainak portréi is helyet kívánnak maguknak a Tárban. A már meglévő fényképezés-történeti anyag kiegészítésével a fényképgyűjtemény teljessé tehető technikátörténeti és tartalmi szempontból egyaránt, különös figyelemmel a diafilmre és történetére, amely az egyetlen, kötelespéldányok révén ma is gyarapodó egysége a Tárnak. A gyűjtött albumokon kívül érdemes a jövőben kiemelten kezelni a régóta létező, amúgy is kötelespéldányként a könyvtárba érkező, de művészi kifejezési formaként új műfajt, a „fotókönyvet” is, amely éppen újszerűsége miatt felfedezetlen terület a közgyűjtemények számára. Meglévő jelenkori fényképgyűjteményünk szintén támogatja az alkotói szemlélet erősítését, gyarapítása pedig a minden nemzeti könyvtárban előtérbe állított történelmi, kulturális dokumentációs kötelezettséghez is hozzájárul, a magyar vizuális kultúra szempontjából jelentős művek és szerzői életművek megőrzése mellett. Új kihívást jelent a digitális felvételek beemelése a gyűjteménybe, archiválásuk, feldolgozásuk mikéntje azonban – nem csak Magyarországon – ma még nyitott kérdés.

Köszönetnyilvánítás

A tanulmány elkészítéséhez nyújtott segítségért köszönettel tartozom kollégáimnak: *Lukács Beának*, *Papp Viktornak*, *Sebő Juditnak* és *Tóth Évának*, valamint *Jill Delaneynek*, a Kanadai Nemzeti Könyvtár Fényképtára osztályvezetőjének és *Michaela Pfundnernek*, az Osztrák Nemzeti Könyvtár Képtár-archívuma és Grafikai Gyűjteménye vezetőjének.

Jegyzetek és irodalmi hivatkozások

(Az elektronikus forrásokat 2023 májusában ellenőriztük.)

1. A Fotótér című tartalomszolgáltatás honlapja: Fotótér [online]. Budapest: Országos Széchényi Könyvtár, cop. 2020. Hozzáférhető: <https://fototer.oszk.hu/> [Megtekintve: 2022.02.08.]
2. Ld. Topley, Yousuf Karsh, Andrew Danson, Barbara Woodley, John Reeves, Arnaud Maggs alkotásait.
3. Ld. a *Saturday Night*, a *Mac Leans' Magazine*, a *Weekend Magazine* és a *National Film Board* standfotóit.
4. Ld. Ted Grant, Duncan Cameron, George Hunter, Jock Carroll, Frank Prazak alkotásait.
5. Kryn (Krijn) Taconis (1918–1979): holland származású kanadai fotográfus. A második világháború alatt titokban az ellenállásnak fényképezett, és dokumentálta Hollandia megszállását. 1959-től Kanadában élt, ő az első kanadai, aki a Magnum fotóügynökségnek dolgozott 1950-től.
6. Michel Lambeth (1923–1977): a hatvanas évek vezető kanadai fotóriportere, az ötvenes években Toronto utcáin készített felvételei tették ismertté a nevét.
7. Szilasi Gábor 1928-ban született Budapesten. Először 1949-ben próbált emigrálni, de letartóztatták, bebörtönözték. Szabadulása után segéd munkásként dolgozott, majd 1956-ban elhagyta az országot. Montréalban telepedett le. Kanadai kormányügynökségek megbízásából dokumentálta a vidéki és a városi élet tereit, épületeit, de a dokumentációs érteken messze túlmutat a képek művészi jelentősége.
8. Enriching the library experience: The FY2019–2023 Strategic Plan of the Library of Congress [elektronikus dok.]. Washington D.C.: Library of Congress, [s.a.]. 28 p. Hozzáférhető: https://www.loc.gov/static/portals/strategic-plan/documents/LOC_Strat_Plan_2018.pdf [Megtekintve: 2022.02.08.] (Az idézetet fordította: S. R.)
9. Uo. (Az idézetet fordította: S. R.)
10. A Nemzeti Portré Galéria küldetésének tekinti, hogy elmesélje Amerika történetét azoknak a személyiségeknek a portréin keresztül, akik formálták történelmét, fejlődését és kultúráját. A Smithsonian intézetbeli Nemzeti Portré Galériáról ld. A Smithsonian's National Portrait Gallery honlapja [online]. Washington D.C.: Smithsonian Institution, [s.a.]. Hozzáférhető: <https://npg.si.edu/home/national-portrait-gallery> [Megtekintve: 2022.02.08.]
11. A British Library Fotográfia gyűjteményéről ld.: A British Library honlapja. Photographs aloldal [online]. London: British Library, [s.a.]. Hozzáférhető: <https://www.bl.uk/collection-guides/photographs> [Megtekintve: 2022.02.08.]
12. Műtárgy értékű, eredeti nagytapasokat vagy kis példányszámúban megjelent printeket tartalmazó, illusztrált egyedi könyv ISBN számmal vagy anélkül.
13. Az alkotások Henry Fox Talbot, Linnaeus Tripe, Félix Teynard, Francis Frith, John Thomson és Peter Henry Emerson munkái.
14. Fay Goodwin (1935–2001): brit tájképfotográfus, munkáit a brit vidék és tengerpart szeretete és ismerete hatotta át. A kilencvenes években készített színes felvételei már a városi fényképezéshez kötődnek. Halála után több mint 11 ezer felvétele került a British Library birtokába.
15. Korábban a National Museum of Photography, Film and Television (1983–2006) nevet viselte. 2007-től kibővült a gyűjtőköre a multimediális dokumentumok irányába, ennek megfelelően neve megváltozott. Ld. A National Science and Media Museum honlapja. Objects and stories aloldal [online]. London: Science Museum Group, [s.a.]. Hozzáférhető: <https://www.scienceandmediamuseum.org.uk/objects-and-stories> [Megtekintve: 2022.02.08.]
16. „Küldetése összegyűjteni, katalogizálni, megőrizni és gyarapítani minden tudásterületen a nemzeti örökséget, amelyért felelős, különösen a francia civilizációval kapcsolatos és a nyelvi örökséget. Az állam nevében és megbízásából összegyűjti és katalogizálja a francia és külföldi nyomtatványgyűjteményeket, kéziratokat, érmekeket, nyomatokat, fényképeket, térképeket és terveket, zenéket, műsorokhoz kapcsolódó dokumentumokat, hangokat, audiovizuális és multimédia-dokumentumokat, valamint szoftvereket és adatbázisokat fizikai vagy virtuális formában.” (Az idézetet fordította: Lukács Bea.) Ld. Décret n° 2020-195 du 4 mars 2020 portant diverses dispositions relatives aux bibliothèques. == Légifrance [online]. JORF n° 0055 du 5 mars 2020. <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000041686954> [Megtekintve: 2022.02.08.]
17. A Francia Nemzeti Könyvtár Nyomtatvány és Fényképtárának oldala, ld.: A Bibliothèque nationale de France honlapja. Département des estampes et de la photographie aloldal [online]. [S.l.]: [s.n.], cop. 2022. Hozzáférhető: <https://www.bnf.fr/fr/departement-estampes-et-photographie> [Megtekintve: 2022.02.08.] és a Francia Nemzeti Könyvtár Fényképtárának oldala: A Bibliothèque nationale de France honlapja. Les collections de photographies aloldal [online]. [S.l.]: [s.n.], cop. 2022. Hozzáférhető: <https://www.bnf.fr/fr/les-collections-de-photographies> [Megtekintve: 2022.02.08.]
18. Jean François Maxime Prinnet (1912–1991): neves francia könyvtáros és levéltáros. 1937–38-ban ő szervezte a gyűjtemény evakuálását annak megmentése érdekében. Egyike volt azoknak a kiküldötteknek, akik a háború végén Németor-

- szágban felkutatták és visszajuttatták eredeti őrzési helyükre az elhurcolt műkincseket.
19. Rol, Meurisse, Mondial és SAFARA (1904–1945).
 20. Yvette Troispoux (1914–2007): a „fotográfusok fotográfusként” számontartott francia fotográfusnő; 40 éven át fényképezett amatőrként, ennek ellenére számos fotográfiai verseny díjazottja volt. Képeire az érzékeny ábrázolás és a mély humanizmus jellemző. Számos felvételt készített kortársairól.
 21. Helmut Newton (1920–2004): német származású ausztrál fotográfus. Erotikával fűtött divatfotókat készített, elsősorban a *Vogue*, a *Harper's Bazaar* és a *Playboy* magazinok számára.
 22. Thomas Ruff Düsseldorfban alkotó német fotográfus. 1958-ban született. Digitális technikákkal alakítja képeit, így értelmezve újra a hagyományos témájú fényképeket, portrékat, épületek felvételeit. Digitális kísérletei a komputergrafikához kapcsolódnak, absztrakt fotogramjai Moholy-Nagy László örökségét folytatják.
 23. 1955-ben szerezte meg a könyvtár Georges Sirotnak mintegy 60 ezer felvételét és albumait; 1949-ben Nadar (Gaspard Félix Tournachon) kb. 50 ezer db-os hagyatékát; 1954-ben a kb. 30 ezer tételből álló Reutlinger-gyűjteményt; 1976-tól pedig a több mint 62 ezer tételből álló Séeberger-gyűjteményt. A Bar Floréal egy 1985-ben alapított francia fotográfus közösség, amelyet Alex Jordan, André Lejarre, Noak és barátai hoztak létre Párizsban. A csoport neve a helyiség korábbi elnevezése, a Bar Floréal lett. Céljuk kettős: egy nem kereskedelmi jellegű galéria létrehozása Belleville munkásnegyedében, amely nyitott a fotózás és a művészi kifejezés minden más formájára is, valamint a társadalom dokumentálása a művészi minőség folyamatos keresésével párosulva.
 24. A Norvég Nemzeti Könyvtár honlapját ld.: A Nasjonalbiblioteket honlapja. Bilder aloldal [online]. Oslo: Nasjonalbiblioteket, [s.a.]. Hozzáférhető: <https://www.nb.no/search?mediatype=bilder&genre=Fotografi> [Megtekintve: 2022.02.08.]
 25. A Norvég Nemzeti Könyvtár honlapja, stratégia: A National Library of Norway honlapja. Strategy aloldal [online]. Oslo: Nasjonalbiblioteket, [s.a.]. Hozzáférhető: <https://www.nb.no/en/strategy/> [Megtekintve: 2022.02.08.]
 26. Az Ír Nemzeti Könyvtár honlapja, gyűjtőköri szabályzat, letölthető: Collection Development Policy: what's your view? [online]. == A National Library of Ireland honlapja. Hírek aloldal. Hozzáférhető: <https://www.nli.ie/en/list/latest-news.aspx?article=003a9b2a-dccc-438d-adf1-88d8c0ad9758> [Megtekintve: 2022.02.08.]
 27. Az Ír Nemzeti Könyvtár honlapja, gyűjteményszervezési irányelvek, letölthető: A National Library of Ireland honlapja. Reports and Policy Documents aloldal [online]. Dublin: National Library of Ireland, cop. 2000–2022. Hozzáférhető: <https://www.nli.ie/en/reports-and-policy-documents.aspx> [Megtekintve: 2022.02.08.]
 28. A Spanyol Nemzeti Könyvtár honlapja, beszerzések, ld.: A Biblioteca Nacional de España honlapja. Purchase aloldal [online]. Madrid: Biblioteca Nacional de España, [s.a.]. Hozzáférhető: <https://www.bne.es/en/about-us/acquisitions/purchase> [Megtekintve: 2022.02.08.] A jegyzék szerint a beszerzett fotográfiák: spanyol és dél-amerikai fotóalbumok 1850–1870, Charles Clifford, J. Laurent, Begué, Alguacil különleges értékű felvételei, Cecilio Paniagua (1911–1979) fotográfus és filmoperatőr életműve, a Calvache fényképész stúdió gyűjteménye, 1901 és 1950 között készített felvételek színészekről, bikaviadalokról, arisztokratákról.
 29. Gyűjtik a Németországban megjelent, német nyelvű külföldi, idegen nyelvre fordított német és Németországhoz kapcsolódó fizikai, nem-fizikai és webalapú médiumokat, továbbá az 1933–1945 közötti német emigráció műveit.
 30. Heinrich Hoffmann (1885–1957): Adolf Hitler hivatalos fotográfusa, náci politikus és publicista, Hitler belső körének tagja. Fényképei a náci propagandagépezetet szolgálták.
 31. Felicitas Timpe (1923–2006): müncheni fotográfusnő. Vizualisan rögzítette München kulturális, tudományos és társas életét. A Bajor Tudományos Akadémia és a Bajor Szépművészeti Akadémia hivatalos fotográfusa. Rendszeresen dolgozott a müncheni Lajos–Miksa Egyetem számára is.
 32. Bernhard Johannes (1848–1899): bajor királyi udvari fényképész. 1869-től ő volt a Werdenfeller régió első letelepedett fényképésze. Halála után a családi vállalkozás folytatta a fotózást, és 2004-ig örökölte meg a Tirol melletti régió tájait, épületeit, lakóit és hagyományait, sporteseményeit, mint például a Garmisch-Partenkirchen-i Téli Olimpiát 1936-ban. A gyűjtemény több mint 500 ezer, 1870 és 1990 között készült felvételtől áll, és 2003–2006 között került a Bajor Állami Könyvtár tulajdonába.
 33. Georg Fruhstorfer (1915–2003): müncheni újságíró és fotóriporter. A háború utáni München fotográfusa. Az újjáépítés és a mindennapi élet, a gazdasági jelenségek és a társadalmi események állnak képei középpontjában. Az 1970-es évektől a születő bulvárújságírás formálójá. Képeit kommentárokkal látta el. Gyűjteménye több mint 19 ezer képből áll.
 34. A Bajor Nemzeti Könyvtár honlapja, Stern fotóarchívum, ld.: A Bayerische Staatsbibliothek honlapja. Stern Photo Archive aloldal [online]. München: Bayerische Staatsbibliothek, cop. 2022. Hozzáférhető: <https://www.bsb-muenchen.de/en/collections/stern-photo-archive/stern-photographers/> [Megtekintve: 2022.02.08.]
 35. A Deutsche Fotothek honlapja [online]. Drezda: Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek Dresden (SLUB), cop. 2022. Hozzáférhető: <http://www.>

- deutschefotothek.de/cms/adf-info.xml [Megtekintve: 2022.02.08.]
36. Egy düsseldorfi Német Fotóintézet alapítási koncepciója: Konzept Zur Gründung Eines Deutsches Fotoinstitutes in Düsseldorf [elektronikus dok.]. Düsseldorf: Verein zur Gründung und Förderung eines Deutschen Fotoinstituts e. V. (DFI e. V.), 2020. 23 p. Hozzáférhető: https://www.netzwerk-fotoarchive.de/sites/default/files/2020-06/DE_Konzept_DFI.pdf [Megtekintve: 2022.02.08.]
37. Egy Szövetségi Fotóintézet koncepciója: ESKILDSEN, Ute [et al.]. Konzept für eine Bundesinstitut für Fotografie [elektronikus dok.]. [S.l.]: Im Auftrag der Staatsministerin für Kultur und Medien, 2020. 46 p. Hozzáférhető: <https://www.bundesregierung.de/resource/blob/974430/1729476/34fd6176823b63f10f94a24976b1fb0c/2020-03-10-konzept-bundesinstitut-fotografie-data.pdf?download=1> [Megtekintve: 2022.02.08.]
38. A Német Történeti Múzeum honlapja, Fotószolgálat, Id.: A Deutsches Historisches Museum honlapja. Fotoservice aloldal [online]. Berlin: Deutsches Historisches Museum, cop. 2022. Hozzáférhető: <https://www.dhm.de/sammlung/bildarchiv/> [Megtekintve: 2022.02.08.]
39. A Deutsches Museum honlapja. Bildarchiv aloldal [online]. München: Deutsches Museum, [s.a.]. Hozzáférhető: https://www.deutsches-museum.de/forschung/archiv/bestaende-des-archivs/bildarchiv?tx_solr%5Bfilter%5D%5B0%5D=letter:N&tx_solr%5Bq%5D=album [Megtekintve: 2022.02.08.]
40. Az Osztrák Nemzeti Könyvtár Kép- és Fényképgyűjteményének honlapja, Id.: Az Österreichische Nationalbibliothek honlapja. Picture Archives and Graphics Department aloldal [online]. Wien: Österreichische Nationalbibliothek, cop. 2022. Hozzáférhető: <https://www.onb.ac.at/en/library/departments/picture-archives-and-graphics> [Megtekintve: 2022.02.08.]
41. Osztrák Képarchívum: az Osztrák Nemzeti Könyvtár online képatadázisa, Id.: Az Österreichische Nationalbibliothek honlapja. Bildarchiv Austria aloldal [online]. Wien: Österreichische Nationalbibliothek, cop. 2022. Hozzáférhető: <https://onb.wg.picturemaxx.com/> [Megtekintve: 2022.02.08.]
42. Az Albertina Museum honlapja [online]. Wien: Albertina Museum, [s.a.]. Hozzáférhető: <https://www.albertina.at/en/> [Megtekintve: 2022.02.08.]
43. A Wien Museum honlapja [online]. [Wien]: Wien Museum, cop. 2022. Hozzáférhető: <https://www.wienmuseum.at/en/> [Megtekintve: 2022.02.08.]
44. A Bécsi Városházi Könyvtár az Osztrák Nemzeti Könyvtár és az Egyetemi Könyvtár mellett a három legnagyobb bécsi tudományos könyvtár között tartják számon. Ld. A Wienbibliothek im Rathaus honlapja [online]. Wien: Wienbibliothek im Rathaus, [s.a.]. Hozzáférhető: <https://www.wienbibliothek.at/> [Megtekintve: 2022.02.08.]
45. Osztrák Állami Műemlékvédelmi Hatóság, Id.: A Bundesdenkmalamt honlapja [online]. Wien: Bundesdenkmalamt, [s.a.]. Hozzáférhető: <https://www.bda.gv.at/> [Megtekintve: 2022.02.08.]
46. A fotóművészetet Anatole Magrin, Nestor Heck, A. Schivert, W. Wollenteit, Cecilia Cavallar, I. Spirescu, A.D. Reiser, B. Brand, Emile Fisher, Iosif Berman alkotásai képviselik.
47. A Román Nemzeti Könyvtár honlapja, Gyűjteményfejlesztés, Id.: A Biblioteca Națională a României honlapja. Dezvoltarea colecțiilor aloldal [online]. București: Biblioteca Națională a României, cop. 2022. Hozzáférhető: <https://www.bibnat.ro/Dezvoltarea-colecțiilor-s76-ro.htm> [Megtekintve: 2022.02.08.]
48. Carol Pop de Szathmári (Szathmáry Pap Károly) (1812–1887): Románia első és máig legjelentősebb fotográfusa. Kolozsváron született, utazásai során bejárta az egész világot. Az első fotóriporterek egyike, aki a krími háborúról tudósított fényképeivel. Már 1843-tól készített dagerrotípiákat, nagyon sok eljárást kipróbált.
49. Franz Duschek (1830?–1884): korának divatos bukaresti portréfényképésze, de készített néprajzi tárgyú és városépítészeti dokumentáló felvételeket is.
50. Franz Mandy (1848–1910): jelentős bukaresti portréfotográfus, többek között a román királyi családot is fényképezte.
51. A Román Nemzeti Könyvtár honlapja, Fényképgyűjtemény, Id.: A Biblioteca Națională a României honlapja. Fotografii aloldal [online]. București: Biblioteca Națională a României, cop. 2022. Hozzáférhető: <https://www.bibnat.ro/Fotografii-s73-ro.htm> [Megtekintve: 2022.02.08.]
52. Josif Breman (1890–1941): zsidó származású román fotográfus, dolgozott fotóriporterként, szociológiai tárgyú felvételeket készített tudományos kutatásokhoz, emellett a királyi udvar hivatalos fényképésze. Származása miatt 1940-ben műtermét bezárták, laboratóriumát felszámolták, felszerelését elkobozták. Ezt követően a New York Timesnak készített felvételeket, amíg el nem tiltották a fényképezéstől.
53. A Román Nemzeti Könyvtár honlapja, Online katalógus, Id.: A Biblioteca Națională a României honlapja: Biblioteca Digitala Nationala [online]. [București: Biblioteca Națională a României – Ex Libris], cop. 2007. Hozzáférhető: <http://digitool.bibnat.ro/R> [Megtekintve: 2022.02.08.]
54. Az OSZK története évszámokban. Válogatás az OSZK történetét feltáró kronológiai adatbázisból. Összeállította Rácz Ágnes [elektronikus dok.]. == Az Országos Széchényi Könyvtár története. Budapest: OSZK, Copyright 2007–2009. Hozzáférhető: https://tortenet.oszk.hu/html/magyar/03kronologia/rovid_kronologia_honlapra_1.pdf [Megtekintve: 2022.02.08.] Az idézet forrása: p. 23.
55. Az Amerikai Kongresszusi Könyvtár Gyűjteménygarapítási stratégiája, Id.: Library of Congress Collections Policy Statements: Photography [elektronikus dok.]. == A Library

- of Congress honlapja. Collections Policy Statements and Overviews aloldal. Hozzáférhető: <https://www.loc.gov/acq/devpol/photogra.pdf> [Megtekintve: 2022.02.08.] (Az idézet fordította: S. R.)
56. Vö. Nagy Lajos, Móser Zoltán (OSZK).
57. Vö. Kodak Historical Collection (British Library), Állami Építőipari Vállalat, Diafilmgyártó Vállalat (OSZK).
58. Vö. H.F. Talbot-gyűjtemény (British Library), Szabó Dénes-gyűjtemény (OSZK).
59. Vö. *Independent Newspapers* (Ír Nemzeti Könyvtár), *Stern* magazin (Bajor Állami Könyvtár).
60. Vö. Sir Sandford Fleming (Kanadai Nemzeti Könyvtár).
61. Vö. Szilasi Gábor (Kanadai Nemzeti Könyvtár), Escher Károly (OSZK).
62. Az Országos Széchényi Könyvtár Gyűjtőköri Szabályzata [elektronikus dok.]. Budapest: OSZK, 2015. 74 p. Hozzáférhető: https://www.oszk.hu/sites/default/files/f_18_2015_gyujtokori_szabalyzat.pdf [Megtekintve: 2022.02.08.] „A Fényképtár gyűjti a diafilmeket és fotódokumentumokat a következők szerint: Területi, személyi, intézmény és tartalmi szempontból hungarikumnak minősülő fényképdokumentumokat, a kereskedelmi forgalomba kerülő diafilmeket, valamint a felszámolt Diafilmgyártó Vállalatnak a Művelődési és Közoktatásügyi Minisztérium rendelkezése nyomán az OSZK-ban együtt tartandó diafilm gyűjteményét (alapnegatív, master-dia, filmgyűjtemény, a hozzá tartozó eredeti képanyaggal együtt). Tematikus szempontból gyűjti a magyar történelemmel és művelődéstörténettel kapcsolatos fényképi dokumentumokat, a kortárs fotóművészek alkotásait, valamint munkásságuk dokumentumait a Magyar Fotóművészek Szövetségével kötött megállapodás alapján, az OSZK történetére vonatkozó fényképi dokumentumokat, melyek lehetnek elektronikus képrögzítések is, magyar provenienciájú fényképi dokumentumokat.”
63. A Magyar Fotográfiai Múzeum honlapja [online]. Kecskemét: Magyar Fotográfiai Múzeum, cop. 2010. Hozzáférhető: <http://fotomuzeum.hu/> [Megtekintve: 2022.02.08.]
64. A Magyar Fotográfiai Múzeum honlapja. Fotográfiák aloldal [online]. Kecskemét: Magyar Fotográfiai Múzeum, cop. 2010. Hozzáférhető: <http://fotomuzeum.hu/fotografiai/1/447> [Megtekintve: 2022.02.08.]
65. Ma Budapesti Fényképész Rt.
66. OTP Bank Nyrt., OTP Ingatlan Zrt., OTP Lakástakarék Zrt.
67. KINCSES Károly. A ház története [online]. == A Mai Manó Ház honlapja. Rólunk aloldal. Budapest: Magyar Fotográfusok Háza Nonprofit Kft., cop. 2022. Hozzáférhető: <https://www.maimano.hu/rolunk/a-haz-tortenete-mai-mano-haz> [Megtekintve: 2023.05.24.]
68. A Magyar Nemzeti Galéria honlapja. Jelenkori Magyar Gyűjtemény aloldal [online]. Budapest: Szépművészeti Múzeum, cop. 2022. Hozzáférhető: <https://mng.hu/gyujtemenyek/jelenkori-gyujtemeny/> [Megtekintve: 2023.05.24.]
69. A Magyar Nemzeti Galéria honlapja. Műtárgyak adatbázis [online]. Budapest: Szépművészeti Múzeum, cop. 2022. Hozzáférhető: https://mng.hu/mutargyak/?artwork_collection=jelenkori-gyujtemeny&offset=NaN¤t_page=11&artwork_type=foto [Megtekintve: 2023.05.24.]
70. A Ludwig Múzeum honlapja [online]. Budapest: Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum, [s.a.]. Hozzáférhető: <https://www.ludwigmuseum.hu/search/work?t=403&page=1> [Megtekintve: 2023.05.24.]
71. A Ludwig Múzeum honlapja. Gyűjtemény és kutatás aloldal [online]. Budapest: Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum, [s.a.]. Hozzáférhető: <https://www.ludwigmuseum.hu/gyujtemeny-kutatas> [Megtekintve: 2023.05.24.]
72. A Szépművészeti Múzeum honlapja. A Szépművészeti Múzeum Gyűjteményei aloldal [online]. Budapest: Szépművészeti Múzeum, cop. 2022. Hozzáférhető: <https://www.szepmuveszeti.hu/gyujtemenyek/> [Megtekintve: 2023.05.24.]
73. A Magyar Építőművészeti Múzeum honlapja. Fotótár aloldal [online]. Budapest: Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ, cop. 2018–2022. Hozzáférhető: <https://memmdk.hu/fototar> [Megtekintve: 2023.05.24.]
74. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár honlapja. Fényképek aloldal [online]. Budapest: Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, [s.a.]. Hozzáférhető: <https://fszek.hu/budapest/bgy-fenykep> [Megtekintve: 2023.05.24.]
75. A Magyar Nemzeti Múzeum honlapja. A Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtára aloldal [online]. Budapest: Magyar Nemzeti Múzeum, cop. 2022. Hozzáférhető: <https://mnm.hu/hu/gyujtemenyek/torteneti-fenykeptar> [Megtekintve: 2023.05.24.]
76. A Magyar Nemzeti Múzeum honlapja. Múzeumi élet aloldal [online]. Budapest: Magyar Nemzeti Múzeum, cop. 2022. Hozzáférhető: https://mnm.hu/muzeumielet/gyujtemenyek/torteneti-fenykeptar_1671575469 [Megtekintve: 2023.05.24.]
77. A Magyar Nemzeti Múzeum honlapja. A Magyar Nemzeti Múzeum online katalógusa aloldal [online]. Budapest: Magyar Nemzeti Múzeum – Monguz 3.0, cop. 2016. Hozzáférhető: https://gyujtemenyek.mnm.hu/online-collection/-/results/page/2e36e09a-be36-4269-a06a-707aae2b05a1/solr/9/24/tiled/importDate_DESC?p_auth=he2mQ9ov#displayResult [Megtekintve: 2023.05.24.]
78. Az Országos Széchényi Könyvtár honlapja. Küldetés, stratégia aloldal [online]. Budapest: OSZK, 2015. Hozzáférhető: <https://www.oszk.hu/oldal/kueldetes-strategia> [Megtekintve: 2023.05.24.]

(Beérkezett: 2022. február 10.)